

de ratificatie van 'Maastricht') als *EU* (Europese Unie) door het leven gaat. Talloze ingrepen zullen nodig zijn. Eerder al ontstonden de *EER* (Europese Economische Ruimte, een samenwerkingsverband van de toenmalige EG met de Europese Vrijhandelsassociatie *EVA* of *EFTA*) en de *NAFTA* (North American Free Trade Association). Wat Koenen kende als het *BNP* (Bruto Nationaal Produkt), blijkt opeens – sinds wanneer? – het *bbp* (bruto binnenlands produkt) te heten. En ook de invoering in Nederland van een *identificatieplicht* zal gevolgen moeten hebben. Koenen meldt onder *identiteitskaart* dat zo'n plicht in België al bestond; in de volgende druk zullen beide artikelen moeten worden aangepast.

☛ **BEGRIPPENINFLATIE**

Een verhaal apart vormen de munteenheden. Die hebben de neiging nogal eens van naam te veranderen. Brazilië spant ongetwijfeld de kroon:

sinds 1945 veranderde het de naam van de nationale munt al zestien keer, meestal van *crizado* in *cruzeiro* of omgekeerd, soms ook door toevoeging van een nadere bepaling. Als ik goed ben ingelicht, is het wettige betaalmiddel momenteel de *cruzeiro real*, maar wanneer u dit leest, kan dat alweer anders zijn.

Het ontstaan van nieuwe staten op de puinhopen van het communisme heeft natuurlijk ook zijn monetaire sporen nagelaten. Van de voormalige Sovjetstaten hanteren er enkele, verenigd in de *roebelzone*, de oude, vertrouwde roebel nog. Maar wie echt mee wil doen, voert natuurlijk een nieuwe munt in. Sommige nieuwe landen zijn zelfs al aan een tweede munt toe. Hieronder een overzichtje, waarbij ik aantekenen dat ik per land alle vormen opsom die ik gedurende twee jaar in kranten heb aangetroffen. Er zitten dus ook munten tussen die alweer zijn afgeschaft of zelfs nooit werden ingevoerd. Om het

lexicografische probleem te illustreren geef ik tevens alle vormvarianten:

Armenië:	<i>drams</i>
Azerbeidzjan:	<i>manat</i>
Estland:	<i>kroon</i>
Kazachstan:	<i>tjoemen</i>
Kroatië:	<i>dinar</i>
Letland:	<i>latt/lat, rublis</i>
Litouwen:	<i>talon/talonas, litas</i>
Macedonië:	<i>denar</i>
Oekraïne:	<i>griven/hrivna, karbovanets/karbovanez</i>
Oezbekistan:	<i>sum, tyiyn</i>
Slovenië:	<i>tolar</i>
Turkmenistan:	<i>manat</i>

Voordat het woordenboek dit alles voor goede munt aanneemt, zal er nog heel wat uitgezocht moeten worden. En dan nog is het een illusie te denken dat je volledig up-to-date kunt zijn. De werkelijkheid is sneller dan de lexicograaf. <

Inwoners van Heerlen zijn door andere Limburgers altijd uitgelachen om hun Nederlands. Heerlens is *Huillands*: Nederlands om van te huilen; een *misjmasj*: een mengmoes van Nederlands en allerlei dialecten; *Steenkolennederlands*: de taal van de mijnwerkers, die zo lang het gezicht van Heerlen bepaalden.

Zonder de mijnen, die hoogopgeleide werknemers uit het westen aantrokken, had het Heerlense Nederlands heel anders geklonken. De beambten die vanaf het begin van deze eeuw in Heerlen kwamen wonen, waar toen nog alleen het plaatselijke dialect gesproken werd, brachten hun Algemeen Nederlands (AN) mee. Daardoor ontstond een Heerlense tussenvorm: Heerlens Algemeen Nederlands (HAN).

Voor dialectologen was die sterke invloed van het AN lange tijd reden om Heerlen links te laten liggen – zij zochten plaatsen waar het dialect

Peter Burger

Bekijk het je maar

nog 'zuiver' was. Maar ook Heerlen blijkt een studie waard: in juni hoopt de taalkundige Leonie Cornips te promoveren op de grammaticale eigenaardigheden van het HAN.

☛ **MIJNVERHALEN**

Heeft zo'n tussentaal dan ook een eigen grammatica? Jazeker. Dialectsprekers horen al snel dat allereerst hun woorden afwijken van de norm: *sjlips* is Heerlens dialect, (*strop*)*das* Algemeen Nederlands. Als ze AN proberen te spreken, passen de dialectsprekers hun woordenschat gemakkelijk

aan: het HAN bevat bijna geen afwijkende woorden. Ze zijn zich er echter nauwelijks van bewust dat hun dialect ook een grammatica heeft, en blijven daardoor dialectconstructies gebruiken in hun AN.

Cornips onderzocht dat door 67 Heerlense mannen tests te laten maken en hun spontane conversatie op te nemen: meer dan dertig uur bandopnamen met vaak hartverscheurende

verhalen over stoflongen en nachtmerries over de mijn. Cornips: 'Eigenlijk wil ik die verhalen ook nog uitgeven.'

Enkele voorbeelden van zinnen met HAN-constructies:

- Op Zeswegen hebben de ouders haar zo'n mooi huis gebouwd dat het eigenlijk te mooi is voor waar te zijn.
- Klaas pakt zich in het weekend altijd een bioscoopje.
- Ik heb de spaghetti zwaar op de maag liggen.
- Bekijk het je maar!

◆ SUBTIELE TOEPASSING

Heerlens Algemeen Nederlands is een verrassend rijke taalvariëteit. Maar om dat te ontdekken moet je een native speaker zijn zoals Cornips, een geboren en getogen Heerlense, die vier jaar geleden vanwege haar accent door een Amsterdamse bank werd afgewezen als lokettiste. (Maar welke Limburger solliciteert er dan ook bij de ABN-bank?)

Leken, vertelt Cornips, denken al snel dat 'Hij heeft de ogen rood' Heerlens is voor 'Hij heeft rode ogen.' Een kleine afwijking in de zinsbouw, meer niet. Maar ook het HAN kent: 'Hij heeft rode ogen.' Die laatste zin betekent echter: hij heeft altijd rode ogen (hij is een albino). 'Hij heeft de ogen rood' daarentegen is tijdelijk (hij heeft last van zijn lenzen). Daarom kun je dus niet zeggen: 'Ik heb de zus intelligent', maar moet je, ook in het HAN, zeggen: 'Ik heb een intelligente zus.'

Het HAN drukt wel vaker een nuance economischer uit dan het AN. Zo kan een Heerlenaar alleen zeggen: 'Ik zoek hem het/een huis', als hij al zeker weet dat zijn inspanningen beloond zullen worden. Staat het succes nog niet vast, dan moet hij zeggen: 'Ik zoek voor hem het/een huis.' Een subtiel verschil in zinsbouw drukt een wezenlijk verschil in betekenis uit.

Cornips: 'Ik hoop maar dat Heerlenaren door mijn proefschrift niet in de gaten krijgen welke constructies ze gebruiken. Dan gaan die er onherroepelijk uit en dat zou doodzonde zijn.' Voorlopig lijkt daar weinig kans op: het HAN bezit een onverklaarbare levenskracht.

◆ JEUGDIGE POPULARITEIT

Dialectologen hebben keer op keer vastgesteld dat het dialect terrein verliest. Jongeren spreken minder dialect dan ouderen, dialectsprekende ouders voeden hun kinderen steeds vaker op in de standaardtaal. Cornips verwachtte daarom dat ze de minste dialectconstructies zou vinden bij jongeren en bij kinderen van immigranten uit de rest van Nederland.

Tot haar verrassing bleken de onderzochte Heerlenaren onderling echter weinig te verschillen. Een van de Heerlense constructies ('het glas breekt zich') wordt zelfs vaker door

jongeren gebruikt dan door ouderen. De groep die van jongsaf AN heeft geleerd, spreekt niet beter Nederlands dan de groep die in dialect is opgevoed. Zelfs kinderen van ouders uit de Randstad onderscheiden zich niet van de dialectsprekers. Naar de verklaring voor die populariteit onder de jeugd kan Cornips alleen raden. 'Het zou iets tijdelijks kunnen zijn: misschien vinden mijn jongere informanten het stoer om HAN te praten en verdwijnen die constructies als ze ouder worden uit hun taalgebruik.'

Aanstaande ouders kunnen volgens Cornips een les trekken uit haar

proefschrift: 'Uit mijn onderzoek blijkt dat het niets uitmaakt of je wel of niet in dialect bent opgevoed. Het is wel het beste om meteen ook Nederlands aan te bieden, anders wordt dat pas op school geleerd, als tweede taal. Als een kind zoveel verschillende uitdrukkingmogelijkheden kent, krijgt het een cognitief vermogen dat je niet voor mogelijk houdt. Eén moedertaal is eigenlijk een handicap.'

<

Leonie Cornips: *Syntactische variatie in het Algemeen Nederlands van Heerlen*. IFOTT, Amsterdam. Verschijnt in juni.

G E D I C H T V O O R O N Z E T A A L

Zijn dichters de 'oplichters' van de taal, de smaakmakers van de spraak? In elk geval hebben zij het in deze rubriek voor het zeggen, met nieuwe gedichten, speciaal geschreven voor *Onze Taal*, waarin taal middel is, maar ook onderwerp.

T A A L

Taal, laat mij. Je leert mij niets dan leugens, laat mij raden naar de reden van je regels, barsten van liefde, stikken als de deur klemt om mijn hand.

Ik moet klein hoefblad zeggen tegen klein hoefblad. Beviend met de tong, een kennis van mijn keel – ik moet je liefhebben om wat je bent.

Geestdriftig ben ik op het slijmerig vlot geklommen waar ik vanaf glijd als de handen het klauwen beu zijn en jij mij laat, taal.

Anna Enquist

De laatstverschenen dichtbundel van Anna Enquist is *Een nieuw afscheid*, 1994, De Arbeiderspers, f 29,90. ISBN 90 295 1534 1